

M. N. MŰZEM KÖNYVTÁRA
Hírlap-könyvtár
Növedéknapló

Huszonegyedik évfolyam 1901. év. 62. sz. szám.

Debrecenben, 1901. Január 5.

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőségben Darabos-uteza 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félívre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megkeresésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Lapunk olvasóihoz.

Mint előre jelezve volt, mai számunkkal a „Debreceni Protestáns Lap“ felelős szerkesztését átvettem.

Sem szereplési viszketet, sem ámbitió nem vezetett; egyszerűen a kötelesség parancsolt velem s ez elől kitérni nem szokásom.

Most hát — divat szerint, — programot kellene adnom s legalább általános körvonalakban szükséges volna megjelölni azokat a szempontokat, melyek, mint a hajó kormányosa felett a sarkcsillag, ott lebegnek szemeim előtt s arra várnak, hogy feléjük törjek s valóságokat a sajtó erejével minél hathatósabban előmozdítván, résztvegyek ama sziklák fejtésében, melyekre egyházi és tanügyi életünk terén építeni akarunk.

Én azonban azt gondolom, hogy az a múlt, mely a hírlapírás mezején Isten jóvoltából immár hátam megett áll s a melyre visszatekinteni nekem mindig jól esik, felment engem e divatos, bár elismerem, nem egyszer szükséges kötelesség alól.

Idestova 6 esztendeje, hogy a „Debreceni Protestáns Lap“ mellett ott állok, előbb mint belső munkatárs, 3 év óta mint társszerkesztő. Ez idő alatt forrongó lelkem sugallatára hallgatva, rendre elmondogattam mindazt, mit e válságos időkben, a fennforgó körülményekhez képest elmondani szükségesnek tartottam s vas-kos kötetet adna ki, ha összegyűjteném a nevem, vagy különböző jegyek és nevek alatt megjelent dolgozataimat.

Volt-és ha igen, mi volt a haszna e — merem mondani — egészen önzellen munkásságomnak? nem keresem; — én nemdivatból, hanem a lélek által sarkalva irogattam. Egyet azonban talán mégis csak feltehetek; t. i. azt, hogy elveimet s egyéniségemet ez idő alatt sikerült annyira

kidomborítanom, hogy e tekintetben e lap olvasói közül ma kétségben senki nem lehet.

Nos hát én ma is az vagyok, a ki eddig voltam s az fogok lenni a jövőben is. Elvek dolgában nem változtam, minélfogva metamorphosison lapunk sem megyen át. Marad, a mi volt 20 esztendő óta, t. i. a történelmi alapon kifejtett hamisítatlan kálvinizmus szókimondó organuma. A mi azonban teljességgel nem zárja ki azt, hogy benne otthonra találjon mindaz, mi általában a protestantizmus érdekeivel összefügg.

Mint a ki az élet iskolájából jöttem ide s 15 éven át ott kint küzdöttem a viharokkal, — jól ismerem az életet s tudom hol, miért és mi fáj legjobban. Ezt szánalni s ott, ahol arra lesz szükség, az építés munkájában első helyen lelkésztársaimnak, aztán e lap érdemes olvasóinak csekély erőmhöz mérten utbaigazítást adni s az elvi kérdéseket bátran és igaz világításban feltüntetni s ha kell, még a gyanúsításokat, a méltatlan bántalmakat is eltérni, mindenkor fő-törekvésem leend. Elvem erre nézve az, a mit a Krisztus mondott: jaj nektek, ha mindenek jót mondanak feőletek! Tapasztalatból tudom, hogy a hírlapírás terén ezzel is számolni kell. És e tekintetben nem egyedül állok. Egyházi s iskolai közéletünk kitünőségei közül sikerült már eddig is többeket megnyernem s mindenek felett velem van és lesz az én barátom *dr. Bacsoni Lajos*, kinek tollát, egészséges és alapos észjárását e lapok olvasói már a multból igen jól ismerik. Egykor én támogattam őt, most ő fog mellém állani, hogy segedelmemre legyen. Szóval: én az ügy érdekében igyekszem mindazt megtenni, a mi tőlem telik. De azt már most kijelentem, hogy értékes és lehetőleg eleven ujságot csak úgy lehet szerkeszteni, ha lelkésztársaim az egyházkerületből — Beregtől Békésbánáig — mindenünnen támogatásomra siet-

nek. Hogy csakugyan így leend, azt én nemcsak reményelem, de egyszersmind kérve kérem. Nincs olyan csekélység, a miből tanulni ne lehetne s én azt szeretném, ha minden egyházi vagy iskolai téren felmerült mozzanatról — közelből úgy, mint a távolból — lapunk idejében kimerítő értesítést vehetne.

Mint tudva van, a nagy korszikai katonái előtt a piramisokra mutatott rá, mondván: „katonák, e piramisokról több ezredév tekint reátok!” Én a nehéz időkre hívom fel lapunk olvasói figyelmét. Az erő mértéke a küzdelem s a kitartás minéműsége. Jól esik hinnem, hogy ahol mérköznünk kell, mindnyájan egy táborban leszünk.

Érdemes elődöm s szerkesztőtársamnak *Sass Bélának* köszönetet mondva, kívánom, hogy adjon az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja mindnyájunknak boldog új esztendőt!

Debrecen, 1901. január 1.

Eröss Lajos,

a „Debreceni Prot. Lap” felelős szerkesztője.

Belmissió és még valami.

A belmissió felől Tisza Kálmán a kor uralkodó eszméivel s irányjaival kapcsolatban nyilatkozott nem nagyon régen.

Higgadságra int „a hozzánk külföldről áthatolni kezdő reakcionárius áramlatokkal” szemben.

Szól „a jó katolikus” honpolgárokhoz, hogy ama sötét áramlatokat velünk együtt akadályozzák meg (s ez a politikai része beszédének), a *főveszedelmet* azonban mégsem ama sötét áramlatokból tartja ránk jöhetőnek, hanem a saját fegyelmezetlen viszonyainkból, hogy t. i. még mindig azon *vitatkozunk*, mi az a belmissió, a helyett, hogy *életbe* léptetnénk. Szóval még mindig *beszélünk*, a helyett, hogy *már tetünk volna*.

Sem glossa, sem kritika nem akar lenni cikkem. Talán a kettőnek vegyülete, talán egyik sem. Nyit tudok csak, hogy a fentebbi szavak ösztönöztek arra, hogy írjak, pedig quasi akaratom ellenére cselekszem, mikor írok. De hát azok közül valónak érzem magamat, a kiknek az a parancsolat adatott, hogy ne akkor és ne úgy szóljanak, a mikor és a hogy magok akarnak, hanem akkor és azt szólják, a mikor és a mit a mennyei Bajvivó, a mennyei Ügyvéd, a Szent Lélek szól általok.

Mikor ráérek, böngészni szoktam a „*Voce della Verita*” című, Rómában megjelenő napilapot, a mely „a katolikus érdekek római főszoövetkezetének napilapja” vagyis a Vatikán lapja. Október 20-iki vezércikkében, „*Cesarismo e Liberalismo*” cím alatt a többek közt ezeket mondja: „kezet nyujtanak ők, mint Herodes és Pilatus Isten követe ellen és barátokká lesznek a küzdelemben, a melyre kiszállanak mind a ketten a pápaság és szent Péter igazai ellen.” . . . VII. Gergely a maga idejében és XIII. Leó a mi időnkben nincsenek különböző feltételek között az állammal szemben, jóllehet az egyik teljes cesarismusban, a másik liberalis szabadalmak között van.” A cesarismusról

szóltam volt már két ízben e hasábokon. A liberalismusról majd az alábbiakban vagy akarom vagy sem, szólanom kell. Az agg XIII. Leó sasszemekkel vigyáz a világ minden tájéka felé, „Péter sziklájáról”, kormányzói székéből. Ezerszámra fogadja a szent évben a világ minden részéből odaseregülő zarándokseregeket, magánkihallgatáson a hercegeket, mágnásokat, főpapokat. A kalocsai érsek nem régen maga 800-on felül vezetett magyar zarándokot hozzá. Háttérnek vesszük Róma városát páratlan történetével, művészettörténeti kincseivel, történeti emlékeivel, a melyek Göthét a protestáns embert első római útjában úgy elragadták; a gigantikus colosseumot, hol az első keresztyén vértanúk hullatták vérüket, a mit a Chateaubriand tolla oly bályos exaltációval festett le; a Szent Péter székesegyházat, a mely kivált belül minden képzeletet felülmúl arányaival, s olyan hatást szül minden lélekben, mint a görög tragoédiák, vagy a tenger; benne a a világtörténet VII-ik Gergelynek csontjait rejtő koporsót, sarkofágján a canossai jelenet reliefjével; a Vatikánt ez évszázadok hosszú során gyült épülettömeget, benne a Rafael, Michel Angelo kezének munkáit, a melyek az Iliász és Divina Comoedia derült fenségével és zord mélységeivel vetekednek. Ezekre gondolatott Renan, a francia klerikusból kivetkezett s a német filozofia és radikális theologia emlőjén nevedett ember, midőn írja: „*Mole sua stat*”. Tömegességében áll ereje és joga. Ő ellenállt az árnak, mely körülötte mindent elsöpört; ha a régiek visszajönnének meg látogatni azon helyeket a hol éltek, senki sem találna közülök házára, egyedül a hollónak, mely a szent épület tetejére rakta fészket, nem pusztitá el soha kalapács a lakását. Sajátságos elévülési jog! Ezek a tisztos martýrok, ezek a megtért gonosztevők, ezek a tengeri rablók, kik az egyházakat építették, mindig uralkodnak felettünk. Valamint a politikában csak a barbár nyers alkotások tartósak, hasonlóul a vallásban csak az ösztönszerűen, hogy úgy szóljak fanaticusan állított tanok képesek mintegy elragadni az embereket. Ez onnét van, mivel a vallások egészen népies intézmények, a népszellem művei. Sikerük nem azon többekévesebb helyes bizonyítékoktól függ, melyeket isteni eredetükről bírnak felmutatni, hanem attól, hogy mennyi táplálékot tudnak a nép szívének nyújtani. Az a hely, a mely történetének mysticus ködbe burkolódzó kezdetével intézményeinek világot átölelő művészi compositiójával, tabula rasat nem ismerő évszázadokon át egymásra illesztett, fokozatosan fejlesztett alkotó részeivel a Renán nihilisztikus alaplekkületét is megragadja, (a végletek különben is találkoznak) hogyne ragadná meg, hogyne fanatizálná az odaseregülő áhítatos szomjú lelkeket, hogyne hozná izgalomba amaz intézmények őreit ma, a midőn minden országban recsegnék a társadalom eresztékei, ellentétes erők egyensúlyra törnek, eddig ismeretlen tényezők követelik a velők való számolást gazdasági, politikai vallási téren. A helyzet drámai. Annak a színjátéknak, a melynek expositiója a reformatio, bonyodalma a francia forradalom, végkifejlése következik. Hogy mi lesz az, azt jól tudják már in excelsis, de mi nem. Csak azt értjük, hogy miért van izgalomban a pápai trón és népe és csak kötelességeink hű teljesítésével kell gondolnunk.

Jól érzik ezt a Vatikánban is. A „*Voce della Verita*” okt. 22-iki számának „*Senza Patria*” (Haza nélkül) című vezércikke mutatja ezt. „Ma — úgymond — a politikai pillanat ünnepléses. (solenne.) A kétség-

beeseti boer ellenállástól az embertelen kínai bonyodalomig; az európai nagyhatalmak között felriadó roszkedv chronicus lázrohamaitól a mindinkább nyugtalanító amerikai versenyig (concorrenza); az anarchicus veszálytól, a mely fejedelmeket és tanácsosokat fenyeget az agrár kereskedelmi antagonizmusig, a mely kormányokat és nemzeteket háborgat, a pillanat imponál az államoknak és a népeknek, hogy csatlakozzanak egy valóban hazafiás lelki egységben; minden jó polgárnak, abbahagyván a pártgyűlöletet, kerülni kell, nem elveinek szilárdítását (affermazione) — ez kivihetetlen kötelem — hanem minden alkalmat és ürügyet természetlen küzdelemre és tisztességtelen pletykákra, a melyek végzetesen sértik az országot, mert megsemmisítik azon egységet, e mely az erőt adja. Felekezeti (settaria) provocatio, ma inkább mint valaha, igazi büntetést (dellitto) a megbántott haza ellen.

Sorra veszi azután az egyes országok ügyeit s magáról Italiáról így szól: „Mily súlyos erkölcsi és anyagi crisis fekszik Italián, mily félelmes talányok sötétítik el horizontját, felesleges ismételni, míg minden színezetű sajtó (mindegyik a maga szempontjából) bevallja azt, sőt épen e miatt adja a riadót.”

Igy van tehát ez az egész földgömbön s nemcsak minálunk; a különbség csak a complicatiók között van. E complicatiók közül egy sem ismeretlen a Péter utóda előtt. Magatartása merész, de alaposan átgondolt conceptióra vall. Mint a jó vivó, látja az ellenfél erejének, gyengéinek forrásait s nem késik ezen látását a kellő pillanatban értékesíteni. A kellő *higgadságot* a vivás természetes izgalmaiban is meg bírja őrizni. Szeme belemélyed ellenfelének szemébe s minden mozdulatában előbb igyekszik járni mint az, a mi sikerül is neki azon művészi centralisticus organizmusnál fogva, a melynél parancs és végrehajtás csaknem egy. Vele szemben az autonom protestáns egyház autonom nehézkes kormányozhatóságával még akkor is, ha izmai a biblia közvetlen őseréből veszik a táplálékot, természeti őserőt, még akkor is, — olyan, mint Herkules egy vivó mesterrel szemben. Pedig izmai hazánkban nem herculesiek; petyhüdtek; fogásait a vivásban ellenfelétől tanulja, a mi nem szégyen ugyan, de hátrány; a róm. kath. egyház nőnevelő intézetei a társadalmi kitagadottjait, züllő félen levő, veszedelemben forgó tagjait megmentő egyesülései, a munkás probléma, cseléd probléma, socialis problema körüli vizsgálódásai, megoldási kísérletei hazánkban megelőzik a miénket. Mipedig előbb autonomikusan kivitatózzuk magunkat összeveszünk a belmissio neve, köre, theologia pastoralistól való különbsége hol és mily mértékben szükséges alkalmazása felett és a többi; akkor azután életbe léptetjük. Ez egyházalkotmányunk természetéből folyik s a vivásban hátrányunkra van. De egyszemint előnyünkre is Mert így megtermékenyülnek a fők és szívek egészségesebb, életrevalóbb intézmények születnek a gyakorlati életben az eszmék megérlelődése után.

Van-e szükség belmissióra? Van. Mert az Ur Jézus Krisztus országát valószínűleg vele, a melyben nincs hatalma bűnnek, halálnak, szenvedésnek. Ő hirdeti Isten országát: „jőjjetek Én hozzám mindnyájan kik megfáradtatok és megterheltetek és megnyugoszattok és találtok nyugodalmat a ti lelkeiteknek.” Nemcsak tanításának, hanem *tetteinek* balsamával is beváltja e nagy ígéretet. Nemcsak ígér, beszél, hanem tesz is. *A hol Ő megjelenik, meg kell ott gyűlni a testi-lelki betegeknek, meg kell ott eléggőlni az éhezőknek, le kell ott csilapodni a háborgó*

tenger hullámainak is. És mint tanításaiban, úgy tetteiben is hű nemzete szent történetének nagy ígéreteihez, próféciáihoz. Tetteit „*az idők jeleinek*” nevezi. A messiási korszak elérésének, Isten országa teljesülésének jelei, zálogai, kezességei e szent csodák, a melyekről a próféták szent látásai szóltak századok előtt. Midőn Keresztelő János a makhéruzi tömlőből kétségbeesve kérdezteti meg az Isten Fiát: „Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?” az Idvezítő Esaiás profeciájára hivatkozik, midőn a messiási idők jeleire mutat, ezt mondva János követeknek: „Menjetek el és mondjátok meg Jánosnak, a melyeket hallotok és láttok. A vakok szemek világát veszik és a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak és a siketek hallanak, a halottak feltámadnak és a szegényeknek az evangéliom prédikáltatik. (Mt. 11, 4. 5. És 35, 5. 61. 1. Lk. 7, 19—22.) Midőn ellenségei már nem első ízben szokott fogásuk szerint azt kívánják Tőle, hogy nekik égi csodajelt mutasson, mert különben csalónak, hamis Messiásnak tekintik, Ő ama jelekre hivatkozik, mint a messiási korszak kétségbevonhatatlan zálogaira, mikor így szól: „Mikor este van, ezt mondjátok: szép idő! mert az ég veres; és korán reggel: ma vihar! mert az ég veres és borus. Képmutatók! értitek az ég ábrázatját magyarázni, az idők jeleit pedig nem tudjátok.” Tanítványainak is meghagyja, hogy Isten országát ne csak prédikálják, hanem predikálásukat ily szent jelekkel kísérjék: „betegeket gyógyítsatok, poklosokat tisztítsatok, halottakat támasszatok, ördögöket üzzetek, ingyen vettétek, ingyen adjátok.” Azért az Ur csodatettei nem csupán a fájdalommal felépült nyomorultaknak adnak boldogságot, hanem egyszemint örök, dicső, mennyei jelképei *zálogai* azok Isten országa felépülésének, minden üdvígéret beteljesülésének, a szegény emberi nemzet büntől való megszabadulásának, boldogságra, tökéletességre emelésének Isten országában. Ezért mondja maga az Ur, hogy valahol csak Ő a sántái hatalmakat legyőzte: eljött ott a földön Isten országa, boldogít ott Isten uralma, Isten szerezte. Örök jelképei e szent jelek azon igazságnak, a mire Ő tanított meg bennünket, hogy egyedül azok a nemzetek és egyesek lehetnek anyagilag és lelkileg is boldogok, a kik Jézushoz mennek gyógyulást keresni, vagyis a *kik Ő benne hisznek.* Az Ur Jézus csodatettei csak ott gyógyítanak, a hol Ő benne hisznek. Hinni pedig csak ott hisznek Ő benne, a hol az Ő tanítása már működött és megkésztette a talajt a hitre. *A hol az ő tanítása nem készítette meg el a talajt kellőleg: ott sohasem ébred hit, csak valami sürrogatum erkölcsiség, holmi bámulat, csudálat, a mi a mai kor gyermekeit a spiritisták munkáival szemben elfogja. Az ilyen valamit, a mi az Ur csodáinak megbámulásából született, maga az Ur is megvetette. Magához ahoz, hogy az Ur Jézus csodatettei áldásosan működjenek: az azokat megelőző erkölcsi feltételek, az ő tanítása által teremtetett erkölcsi feltételek szükségesek. Ezek nélkül még magának az Ur Jézusnak csodatettei sem működnek, annyival kevésbé működnek a mi belmissiónk tényei, a Jézus tetteinek mássai, „az idők e jelei”. Valódi meggyőződésen alapuló hit, ilyet munkáló lelki tanítók működés nélkül csak surrogált vallás-erkötesiséget ad a belmissió. Akkor lesz a belmissio belmissio, ha a magyarázatos biblia minél nagyobb méretekben, valódi komoly, teljesen kiforrt az egész szentírás hit-oekonomiáját jól ösmerő, a valódi pozitív írásmagyarázat minden kellékeivel rendelkező hittudó*

sok kezéből kikerül a lelkitanítók kezébe. De hát vannak-e olyan erős fegyverzetű exegetáink. Hála Istennek, *ma még* vannak. De ha sokáig halogatjuk e kérdés megoldását, meg lehet nem lesznek. Nagy mulasztás volt tőlünk az is, hogy Menyhárt Jánost úgy hagytuk távozni, hogy sirba vitte kincseit. Nagy ember volt korához nagyon. Ezért lett sorsa tragikus. A belmissio alapja a magyarázatos biblia. Mert azt képzelné, hogy a belmissióra csak azoknak a gyanús, rongyos, didergő férfi alakoknak, megesett nőszemélyeknek, sárga arcú, meztláb járó iskolás gyermekeknek, socialista névre hallgató munkásoknak van szükségük: igazán naivság, vagy kortes eszköz a papválasztásoknál, a mely az illetőket „a lelkipásztori kitünőségek” közé emeli egyszerre. A belmissióra legelső sorban magok közt a lelkipásztorok közt van szükség, hogy ne olyan surrogált vallással bírjon egy részök, mint a róm. kath. papság. Az iskolában vallásos meggyőződést szerezni nem lehet, csak annak alapjait lehet megszerezni s az eszközöket, hogy az alapra építhessünk. De hanyadik épít? Az egyházi beszéd compilatiókból. Mégis csak plus quam naivság kell annak elhívésére, hogy ezekből a tized kézből jövő másolatokból megösmérjük az Jézus személyét és a ker. vallást, a mit nem deus ex machina vallásalapító gondolt ki, hanem évezredeknek egymásból láncszemek gyanánt folyó történetei, hit-tényei, nagy prófétái emelték alapzatát, a mely alapzat ismerése nélkül nem értjük az azon álló Jézust. Hiszen csak egy evangyeliomnak, ehez méltó áttanulmányozására éveknek sora szükséges, kivált a gyakorlati életben. Pedig a ki ezt meg nem teszi: az legfeljebb is csak olyan lopott fény mellett látja a vallás dolgait, mint a milyen világítást a hold ad. De a napot, a világ világosságát, Jézust, a ker. vallást nem ösmeri. Lehet-e itt szó valódi meggyőződésről, s a nem valódi meggyőződés ébreszthet-e valódi meggyőződést? Surrogatum csak surrogatumot adhat. Meggyőződést és nem surrogatumot szerezni nekünk Jézus mai tanítványainak nem néhány év munkája, egész nemzedékeknek meggyőződést adni pedig generációk munkája. Ilyen meggyőződést egyedül Isten igéjéből meríthetünk. Onnan merítették a reformatorok, onnan a vértanúk, onnan az apostolok, sőt bizonyos alaki tekintetben maga a Krisztus is. A mai felekezetközi küzdelem és viszály a másik táborban is ugyanoly mértékben fokozza a vallásos dolgok iránt való figyelmet, tüzet, tehát az így nyert „hitbuzgóság, lelkesedés, elevenség, tevékenység” (a mint Tisza Kálmán kifejezi) itt és amott kiegyenlítő egymást. Igaz vallásosságot ez azonban nem terem, csak surrogát a közönyös lelkekben. Ha teremne: akkor az igaz vallásosság egy volna a fanatismussal, akkor igaza volna Renánnak, midőn a keresztényen vértanúkat a babismus vértanúhoz alacsonyítja le, igazok volna azoknak, a kik a ker. vallásnak vértanúit fanatikusoknak tüntetik fel s oly biológiai magyarázatokkal is szolgálnak, hogy az ily historikus idegrendszerre a kínzás iránt érzéketlen.

Csánki Benjamin.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Népiskolai tantervünk revisiójához.

A mi népiskolánknak ez idő szerint kettős feladata van. Az egyik az, hogy a különféle jogosítású

középiskoláknak újoncokat szolgáltatson; a másik, a fontosabb, hogy a tulajdonképeni nép között, mint öncélú intézmény szolgálja a közműveltség terjesztését. Hogy a népiskola mennyire tölti be feladatát, mint a középiskolák tanuló anyagának előkészítője, azt ez alkalommal nem vizsgálom: tulajdonképeni céljáról és azokról a hatásokról akarok rövid, általános vonásokban elmélkedni, a melyek ezt a nagyjelentőségű célt volnának hivatva előmozdítani.

A nép iskolájának, mint mondám, az a feladat jutott, hogy a nép között utat nyisson a valláserkölciségben alapuló közműveltségnek. Ennek a műveltségnek megszerzése pedig egyáltalán nem a nagyfokú tudásban, nem az értelem teletömésében áll, hanem az érzelmi, értelmi és valláserkölcisi szoktatásoknak olyan együttműködésében, a mely a mi gyermekeinket nemzeti érzületre, hazafias gondolkodásra vezeti és nemes jellemességre, becsületes magaviseletre, józan értelmességre és — ezeknek koronájaként — vallásos erkölcsre neveli.

Am ezt a magasztos célt a népiskola nagyon rosszul szolgálja!

Sietek azonban már itt megjegyezni, hogy ennek a sajnós valóságnak nem más az oka, mint azok a *filozófiai irányzatok*, a melyek a műveltségnek összes tényezőit, ezek között természetesen a paedagógikát is, minden időben hatalmukba kerítették s így ólomsúlylyal nehezdednek azok ma is, mint a múltban, az oktatási intézmények minden tagozatára.

Innen van, hogy a mi népiskolánk, minden rendű és rangú társaival együtt, csak tanít, de nem nevel; csak értelemtömő-gyár, de korántsem a szellem és erkölcsművelés műhelye. Pedig a tanítás a neveléshez való viszonyában csak alárendelt fogalom; mert a nevelés magában foglalja a tanítást, de a tanítás csak része a nevelésnek. A nevelés sokszor hangoztatott feladata az, hogy az embert a maga rendeltetésére, a folytonos tökélyesbülésre, képesítse; a tanítás célja pedig, hogy gépies ismereteket szolgáltatson a nevelés céljaira. A lelki élet harmónikus fejlesztése — a nevelés munkája és ennek a fejlődésnek törvényei, hatásai, az iskola generációi útján, a nép erkölcsei életében nyilvánuló érzésre és gondolkodásmódra is döntő erővel folynak be.

Noha igaz, hogy a népnevelés nagy problémája — a család, a templom, a társas élet, a sajtó figyelmét és közremunkálását is igényli; ám a le nem alkudható valóság az, hogy a mai nemzedék legnagyobb részben, degenerált szülék, korrupt társadalom nagy hivatása iránt érzéketlen sajtó és általában fertőzött erkölciség ivadéka lévén: a népiskolának mindenek felett *nevelőintézetnek* kellene lenni! Soha sem volt tán időszerűbb a mi népiskolánk nevelőeljárása fölött elmélkedni, mint manapság, a mikor a jóra-rösszra egyiránt fogékony gyermek, a családi és társadalmi erények helyett, hazugságot, bünt, prostitúciót lát, mikor aljas haszonleséssel, képmutatással, a felsőbbek iránt tiszteletlenséggel, demagógok meghibbant észjárásával, anarchista-elvekkkel van telítve a szülei ház udvara épen úgy, mint az utca levegője; mikor a gyermek ifjú élvezetek után sóvárog, az ifjú már kimerült; mikor a szegényt a hit nem tanítja többé tűrni és remélni, mert kigúnyolja a vallásosságot, nem bizik senkiben, nem ismer semmiféle tekintélyt, mikor a mihaszna semmittevés — a szorgalom verejtékén szerzett tőkén akar osztozni és a jogegyenlőség szent palást-

jába bűjtatott fejtelenség ártatlan vérbe fojtja a társadalmi rendet! . . .

De minek folytatnám! Az általános elégtelenség szülte erkölcsi nyomort, a mely társadalmunk minden rétegében pusztít, ismerjük mindnyájan. És mivel ismerjük, hivatásszerű tisztünkben alig tehetünk hozzáink méltóbb dolgot, mint ha e nagy kórság ellen ezerjófűvet keresünk a nevelés mezejének kezünkbe eső mesgyéjében.

A szomorú valóság adva van s ime előttünk áll a mai szervezetében működő tanítás-rendszer a maga hatásaiban. Tapasztalhatjuk, hogy az értelmileg megterhelt s az emlékezetgyakorlással agyongyötört nemzedékek időnap előtt kimerülnek és a túlságba vitt tudományos irányzat nyomása alatt bele nevelődnek a legszélsőségesebb matérializmusba. Sajnos, azt is látjuk, hogy a népiskola az értelemtömés mai virágkorában, egyáltalában nem ér rá, hogy valamennyire a neveléssel is törődjek; de tudjuk azt is, hogy az eredményt, a mit az iskola — az értelem, a valláserkölc és a jellem fejlesztésében esetleg elérne is: sem nem méltányolhatná, sem nem vehetné számon senki, mert a mi iskolánk pusztán a közvizsgának tanít.

Népiskolai tantervünk a revízió előtt áll. Itt az ideje tehát, hogy a röviden említett szomorú tapasztalatokat népünk és egyházunk hasznára fordítsuk; itt az ideje, hogy a tizenkettedik órában arra törekedjünk, hogy az újja alakítandó tanterv által minél nagyobb tért biztosítsunk a *nép iskolája* nevelő munkájának!

Hogy tantervünket miért és hogyan kell revideálni, azt néhány kulturtörténeti vonással próbálom megvilágítani.

II.

Az ó-kor filozófiájának főtárgya volt a *világ*; a középkoré az *Isten*. Sablonok uralkodtak a tudományban, a költészetben, az iskolákban; és az ember arra volt kényszerítve, hogy gondolkodásában és cselekedetében ezekhez a típusokhoz alkalmazkodjék. A középkor összes műveltségének központja a *theologia*. Minden tudomány dogmatikus és csalhatatlan. A ki valamit tudni akart, annak a studiumhoz kellett alkalmazkodni, mert több igazság nem volt csak a hét szentség, a hét erény, a hét bolygó és a hét szabadművészet . . . Minden, a mi a gondolkodás és művelődés világában létrejött, a közfelfogás szerint csak *isteni eredetű* lehetett. A mindentudás forrása tehát a valóság volt, ámde kifordult eredeti erkölcsi jellegéből és a papizmus kezében „isteni eredetű” alapja lett az egyházi hatalomnak. Ezért aztán a kor nemcsak a tudást, de a világi hatalmat is a papság elidegeníthetetlen tulajdonának tartotta és általában babonás tiszteletet fejlesztett ki a felsőbbek irányában. Így jutott teljes virágzásra a hűbér-rendszer.

Az iskolák ebben a korban theologiai alapon állnak, a filozófia uralkodó irányzata pedig a *spirituálizmus*.

Jött aztán az *új-kor*, a melynek bölcsellete az *embert* vette kiindulása tárgyául. Jött Bacon, a ki, ellentétben a középkor felfogásával, minden ismeretnek az alapját a tapasztalásban keresi. Az emberekben pedig lazulásnak indul a hit minden iránt, a mi nem kézzel fogható s nem észszerű. Míg a középkor mindent isteni eredetűnek, szelleminek tartott, addig az új-kor az anyagból, a tapasztalásból magyaráz mindent. Cartézius után az volt a jelszava minden tudósnak, hogy igaznak

semmit sem kell elfogadni addig, míg a dolgot igaznak nem tapasztaljuk. Majd a nagy század-encyklopaedistái kifejlesztik a természettudományokat s ezzel teljesen átalakul a gondolkodás: a spirituálizmust a *filozófiai-realizmus* váltja fel.

És megváltozott az iskola ábrázata is. Comenius, Locke, majd Rousseau és Pestalozzi kivették a tanítást az elvont dogmák homályából és a midőn beültették azt a való élet egészséges légkörébe, egyszersmind (a reformátorok nyomdokait követve) hozzáférhetővé tették azt a nép számára is. Minden vizsgálódás kiinduló pontja az ember lévén, általánossá kezd lenni az a felfogás, hogy az emberek egyenlővé vannak teremtve. S megrendülnek a hűbér-rendszer falai, földre hull az egyház szolgáinak nagy tekintélye, meginog a fejedelmek hatalma és a jogaiba helyezett értelem megteremti a *politikai egyenlőség eszméjét*. A mint a középkorban a vallási eszmékért, úgy lelkesült most a világ az emberiség új eszményeiért: a szabadság, egyenlőség és testvériségért! És jött a nagy forradalom, a mely ott, ahol kitört, Franciaországban, felforgatott minden nemest, minden aljast; ám ebből a szörnyű forgatagból teljesen átalakulva került ki az egész művelt világ szellemi, társadalmi és politikai felfogása. Csak a miért ez a nagy, világreformáló harc dült — a *zsarnokság* — maradt meg; noha alakot cserélt az is: *akkor az egyesek zsarnoksága ellen küzdött a tömeg, ma a tömeg zsarnoksága készül elnyomni az egyek szabadságát!* . . .

Ime ezen az erkölcsi alapon állanak a társadalom mai rendbontói éppen úgy, mint az „ünneprontók”. Ilyenformán épül fel az elégtelenség és a fennálló renddel való meghasonlás.

És a mikor eddig jutottunk el-méltalosságunkban, nem nehéz rámutatni arra a forrásra, a melyből — jóllehet, más hatások közreműködésével — a ma már *tömeg-erkölcsessé* fajult, kárhuzatos matérializmus ered!

Ez a forrás a végtelenségig mélyített *realizmus*. Ez vette hatalmába az újabb idők összes művelődési tényezőit. Ez árasztott el minden műveltséget, minden sajtót, minden iskolát! Ám ezen nincs is min csudálkozni. Hiszen a túl a rendén *elvont*, dogmatikus irányzatú műveltség után, a reakció természetében rejlő túlzással fordult a szabaddá lett egyén a *reális* élet önző érdekei felé és a mit eddig istenített, megvetette a szellemet lenyűgöző papságot, a vallást és mindent, a mit nem tartott észszerűnek. Természetes aztán, hogy az új irányzat hatása alatt nemcsak a vallási és általában a spirituális alapon álló erkölcsi felfogás bomlott fel, de attól kezdve az általános szellemi fejlődés is egyenesen *elhanyagolja a szívet és az erkölcsöt s pusztán az ész képzesével törődik*.

Ez a reális túlzás látszik ma az összes iskolafajok hatásában és annak mélységes nyomait nem lehet kitagadni a mi népiskolai tanításrendszerünkben sem! S mivel (a mint azt a legkiválóbb psicho-pedagógusok mondják) a reál-tudományokban sokkal több értelemképző elem van, mint a mennyi erkölcsi motívum: határozottan a reális irány tulhajtására vihető vissza az a közismert tapasztalat, hogy úgy általában napjaink műveltsége, mint különösen iskoláink betegesen tudományos irányzatúak.

Ezen a szélsőséges és határozottan veszedelmes irányzaton alapjában, már a népiskolai nevelés-oktatás fokán változtatni, az ész- és szívképző elemek között az arany középutat felkeresni s helyet engedni az iskola

nevelő eljárásának: ez ma a legégetőbb feladata újonnan átalakítandó tanterveinknek.

Az emberek lelkében, a túlságosan raffinált és az elzsirosodásban sinlő értelem mellett, sötét, fekete üresség tátong. . . Ezt az űrt mielőbb ki kell tölteni! S. hol vennék ehhez a mágusok enyvének összetartó erejét; hol szereznék azt a melegséget, a mely az értelem hideg testébe lelket leheljen, ha nem a világot megváltó Szeretet kiapadhatatlan forrásából, mely vagyon a Jézus Krisztusban!

Az ember a beléje oltott lelki ösztönök szerint vágyódik a Jó, a Tökéletes ideálja után — és ezt az ideált, az örök Szeretet példája szerint, fejleszteni és nevelni: ez a vallásos nevelés feladata.

A mi, ev. ref. jellegű, népiskolai tantervünk átalakítóinak pedig az lesz rendkívüli felelősséggel járó teendőjük, hogy a vallás nagyközvetlenségű nevelő hatását az összes tantárgyakkal szerves kapcsolatba hozzák s azt tegyék, a mai paedagógiai módszerek és elvek tekintetbe vételével, a felveendő egész tananyag központjává.

Akinek a magyar ev. ref. egyház jövő boldogulása a szíven fekszik, álljon sorompóba és segítsen utamódot találni arra nézve, hogy az értelem fejlesztése mellett, hogyan helyezzük jogos örökébe a szív- és erkölcs-nevelést is! Mert az uralkodó irányzat — látjuk! — a matérializmus fertőjébe vezet s ma-holnap azon vesszük észre, hogy oda süllyed minden erkölcsi ideálunk, a hol mindörökké érthetetlen marad a nevelés isteni eredetű intése: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes!”

Farkas Imre.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz P. Nagy Zoltán úrnak. Énekügy.

P. Nagy Zoltán úrnak a „Debr. Prot. Lap” 50-ik számában megjelent, művecskémre vonatkozó ismertetésére rövid válaszszal tartozom.

1. Kifogásolta, hogy „mindegyik éneket egyforma mélyen” transponálom, pl. a LXXXIV. Zsol.ár is magasabb fekvésben jobban hangzanék.

Templomi éneklésünk hangterjedelmének megállapításában nem a „dallam caractere”, jó vagy kevésbé jó hangzása, derültebb vagy „búsongó, szomorú” hangulata az irányadó. Az sem vehető tekintetbe, hogy meddig „birják” az orgonista és kántor urak vagy egyesek. Döntő eredményre akkor jutunk, ha az emberi hang regisztereinek vizsgálata alapján azokat a hangokat keressük, melyek a gyülekezetet alkotó gyermekek, nők és férfiak hangjában, vagyis a soprán-, alt-, tenor- és bassus-hangáryalatokban közösek, melyek tehát a gyülekezeti együttes éneklésben erőltetés nélkül használhatók.

Az összes mellhangok a nagy C-től a kétvonalú c-ig terjednek. A tenor és soprán jellegű hangokban a két fő regiszter közt a törés az egy, illetőleg két vonalú c, d és e-nél van; az alt és bassus jellegű hangokban pedig a kis — illetőleg egyvonalú a, b, h-nál. Hogy tehát a gyülekezeti ének terjedelmét a szokásos g-kules alatt írva (még a LXXXIV-ik Zsoltárra nézve is) c—c, illetőleg mint szélső határt a h—d hangokban állapítottam meg: nemcsak saját ének-tanári tapasztalatomra hivatkozhatom, de így tanítják ezt kiváló mesterek is; lásd: Th. Hauptner: „Die Ausbildung der Stimme”. Stockhauseu: „Gesangstechnik”.

Zauger: „Allgemeine Chorgesangschule”. Pauli R: „Az Énekművészetről” s mások.

Ha még figyelembe vesszük azt is, hogy a dohányszállal, szeszes italokkal már a fejletlen korban, falun és városban egyaránt mennyi visszaélés történik (bizony nem a hangfejlődés javára!): ha figyelembe vesszük, hogy a gyülekezetek tagjainak többsége — természetesen — csak közepes hanggal bír; s ha tudjuk azt, hogy a méltóságos menetű choráléneklés mennyivel fárasztóbb; mint a rhythmicus mozgású világi dalok előadása: fönnebb jelzett hangterjedelmet épen a legnagyobb körültekintéssel megállapítottak kell elismernünk.

Nagy Zoltán úr nem érzi-e szükségét annak, hogy bővebben is kifejtse, mit ért ama mondása alatt, hogy a LXXXIV. Zsoltár, a szövegében levő „*túlnyomó sok magashangú magánhangzó miatt is a felső hangokat keresi*”. (!) Megfejtésével lekötöznék a nyelvészeket és zenészeket egyaránt.

2. Nagyon sajnálom, de az interludiumokra vonatkozó nézetemet meg nem változtathatom. A közjátékok használata nem olyan régi és nem olyan általános szokás, mint a hogy N. Z. állítja, de nem bizonyítja; s aztán elhagyásuk korántsem „kísérletezés”. Elég tán a mesterek mesterére, az e téren soha utól nem ért Bach Sebestyénre hivatkoznom, ki két kötetre terjedő, 319 éneket magában foglaló nagy művében (I. S. Bach: „Choralgesänge”, Edition Peters) közjátékokat nem használ. De nem használ közjátékokat Moesz Géza sem „Kis Orgona” cím alatt kiadott egyházi énekekben. A *dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület határozata alapján* Altdörfer Keresztély is elhagyta „Choralkönyv”-ének (Sopron, 1897.) 2-ik kiadásából a „közbenjátékokat”. Egyébiránt e kérdés megítélésénél zene-aestheticai szempontokra kell helyezkedni, nem pedig arra az ingatag alapra, hogy használatuk „szokás”-e vagy nem. Ha szokás, rossz szokás! A közjátékok a chorál-ének jellegével általában ellentétben állanak s vele összhangzásba teljességgel nem hozhatók. Ugyan hova vezetne az, ha német kántorok példáján a t. lelkész urak is fölbuzdulnának s pl. a „Miatyánk”-ot diszes közbeszúrt mondatokkal kicikormányoznák? A német a közjátékokat találó gúnnyal „Schulmeisterzwirn”-nek nevezi, melylyel némely orgonista az éneket toldja-foldja. Énekeink ilyen foldozásra nem szorultak. Hát mások hogy vélekednek a közjátékokra vonatkozólag? A „Zene Közlöny” (1897. IV. évf. 11. sz. 88 l.: „az egyházi ének egyes versorai között divatos orgona közjátékok botrányosak, nem illenek az orgonakíséret komolyságához.” Továbbá: „ro-sz szokásai az orgonásznak”, melyért „bolondsipkát kell a fejére tenni”. „Annaira jutottunk már, hogy még a jobb izlésűek is — általános szokásnak hódolva — üzik ezt az aljasságot.” Ivánka Sámuel, ki „Óramutató” című munkájában a 252—53. lapon tárgyalja e kérdést, a következő eredményre jut: „Mi a többséggel tartva azt mondjuk . . . a közjátékoknak csakugyan végkép ki kell maradniok.” Ily értelműen nyilatkozik a 297-ik lapon is.

N. Z. úr „közönségünk izlésé”-re is hivatkozik. Én azonban eddig azt vallottam, vallom ezután is, hogy képzett kántornak, vagy épen zenetanárnak nem szabad „közönségünk” izléséhez leszállania, hanem ellenkezőleg arra kell törekednie, hogy a közönség izlését is a magáéhoz emelje. Mindezek nagy részét a „Sárospataki Lapok” f. é. 48-ik számában is elmondottam, de úgy látszik, megismétlésök nem felesleges.

3. Ki kell jelentenem, hogy immár vagy másfél évtized óta tiltott quintekre és octávokra nem szükség vadásznom. Igénytelen művecskéimet is nem most írtam, hanem a „nonum primatur in annum“ elvénel fogva lassankint javítgatván, csak most adtam és adom nyilvánosságra. Ennélfogva az az állítás, hogy munkám tele van nyílt és rejtett ötödök és nyolcadok hibáival, zenetanári reputatiomat a legmélyebben érintené — ha igaz volna. De kénytelen vagyok ezt a vádat a leghatározottabban visszaútasítani. Azok a példák, melyeket N. Z. úr fölemlít, és azok is, miket föl nem említ, *tudatosan használva* egy egy zenei tétel utolsó s a következő tétel első accordjai közt fordulnak elő, ily esetben pedig soha hibául nem vétettek s nem vétetnek. Csodálkozva kérdezem, hogy ezt Nagy Z. úr nem tudja?? Csupán az ő tájékoztatására közlöm, hogy az általa hibául vélt szólam-menetekkel azonosak találhatók: Sz. Nagy József: „Énektár“ (Spataki irod. kör kiadványa) 126. l. 2-ik sor, 2-ik ütem; 138. l. 2-ik sor utolsó ütemben; 151. l. 1-ső sor 3-ik és 4-ik ütem közt. Dr. Harrach József: „Magyar Árión“. I. kötet 12. lap utolsó és 13. lap első üteme közt. (Káldy Gyula darabjában), aztán a 7. szám 4. és 5. üteme közt. Továbbá Moesz Géza kiváló tudással és izléssel írt „Kis Orgona“ 8. l. 2. sor 3. ütemben; 15. l. 2-ik sor 3. és utolsó sor 2-ik ütemben valamint a 16, 19, 25-ik stb. lapokon. Végül, hogy a legnagyobbra hivatkozzam: Bach S. Choralgesänge (Edition Peters) I. kötet 37. l. első sor 3-ik ütem; II. kötet 19. l. első sor 3-ik ütem; 24. l. 2-ik sor 1-ső és 2-ik ütemben stb. stb. Művecskémben található rejtett szólammenetek, $\frac{6}{4}$ accordok kivétel nélkül szabatosan vannak használva.

4. A 17-ik dicséret (megjegyzendő, hogy 6, sőt egyik változata szerint 5 hangterjedelmű, igen egyszerű dallam) tenorjában a b-eket (valamint a CIV. zsoltárban levő több é t) a harmoniai összefüggés, egyszerűség és nyugalom kifejezésére correctül használom, sőt használatukat ily indokból másoknak is ajánlom.

5. A bíráló ne csak állítson, hanem bizonyítson is; feleljen állításaiért. Nagy Zoltán úr azonban úgy a hangterjedelem és közjátékok kérdésében, mint a tiltott szólammenetek tanában nagyon kezdőnek és tájékozatlannak bizonyult; sokat kell még tanulnia addig, míg a mások „tudományának tökéletesedéseig“ vivő „szép út“-ról bírálatot mondhat.

Sárospatak.

Hodossy Béla.

Válasz az egyházkerületi beszédemre megjelent cikkekre.

Tehát a vihar elvonult, kárt nem tett, csak megtisztította ezt a miazmás levegőt, amiből származott az az üdült betegség, a mit igaz nevéen államosítási dühnek lehetne nevezni.

És most reá terve az ügyre, foglalozhatnám a cikkirókkal hosszadalmasan is, röviden is. Én az utóbbi választom: 16 éve vagyok gondnok, 20 éve működöm a politikai pályán, ez alatt az idő alatt a mily szabad gondolkozású voltam a politikában, éppen olyan conservatív, vagyis magyarul orthodox voltam és vagyok vallási dolgokban. Első perctől kezdve a mai napig minden felmerült alkalommal küzdöttem felekezetem iskoláinak államosítása ellen, még pedig nemcsak azért, mert kálvinista felfogással ellenkezik, de más politikai okokból is. Az állam, dacára az 500 millió felüli budgetjének, az összes iskolák állami kezelésére képtelen. Az a 10—14 milliós közoktatási budget össze

roppanna ily nagy teher alatt, tehát az én nézetem szerint azzal a kis összeggel első sorban kötelessége lenne az államnak a nemzetiségek iskoláit átvenni és azokat *magyarosítani*

Nálunk pedig csak azokba a községekbe jönne állami iskolával, ahol arra a felekezet már semmi más módon segíteni nem képes. Ha így járt volna el a miniszter, ma a beregi oroszok ifjú nemzedéke magyarul beszélne. Hanem a helyett azt a kis összeget elforgácsolták s mi az eredmény? majdnem semmi! Az oroszok is észrevették magokat, nagyon nehéz már velük bódogni, nálunk elhintették azokkal a szórványos állami iskolákkal a maszlagot. Tanítóink — tisztelet a kivételnek — a helyzettel elégedetlenkednek; mint Napoleon káplárjai a bornyuban hordták a marsalbotot, úgy a mi tanítóink nagyrésze is keblökben hordják a vágyat, hogy állami tanítókká lehessenek. Tehát az én álláspontom nem mai napi; én első perctől kezdve így gondolkoztam, én az iskolákat az egyházhoz tartozóknak tartottam és tartom ma is. Ha az egyház elveszíti az iskolát, olyan, mintha valaki a jobb karját vesztene el,* tehát azzal nem erősödhetik, hanem gyengül és ha lemondok a kisebb egyházakban a végszükség esetén az iskoláról, bizony fájó szívvel teszem azt ott is, de hát Gát, N.-Bereg, M. Tarpa, Vári, Badaló a legnagyobb egyházaink ebbe a kategóriába tartoznak-e? Hiszen a legnagyobb erőfeszítés kellett ahoz, hogy Geese, Macsola, Oroszit átvegye az állam; hanem ahol közvagyon van s az 5% adó majdnem megtéríti a kiadást, ottan minden lehető elkövet, hogy befészkelje magát. Azért a felszólaló tanító urak valóban ködöt kaszáltak, midőn beszédem ellen felszólaltak, mert én megvallva az igazat, dacára, hogy fenti állításom önöknek a keblében is szunyadhat, nem önöket értettem, hanem tapasztalataim merítettem azon uraktól, a kik innen már átmentek az államhoz.

A b.-somi tanító úr azt állítja, hogy én B.-Somra ígéretet tettem. Hogy ígéretet tettem volna, arra nem emlékszem, mert én ösmerem a somi helyzetet, hogy ottani rossz számítás folytán eladósították az egyházat, amin segíteni nem lehet és bár fájó szívvel nem szólaltam fel a somi iskolák államosítása ellen, tehát annak, ha ugyan ígertem, akaratlanul is eleget tettem.

A tarpai tanító uraknak arra az állítására, hogy csak a salakja van a felekezeti iskola mellett, válaszom az, hogy ez az állítások sem áll, mert éppen a legjobb gazdák örvendenek a néppel együtt, hogy ez a szegény nem történt meg Tarpával. De hát micsoda beszéd ez az önök részéről, egy oldalról úgy tüntetni fel magokat, mint a kik óhajtják a felekezeti iskolát, de a kik mellette vannak, azokat salaknak nevezik? Én pedig azt hiszem, jobban számíthatók azok a város értelmiségéhez, a kik vallásokhoz és egyuttal iskoláinkhoz is ragaszkodnak, mint azok, a kik a felett könnyen megalkusznak. Eléggé ösmerem én Tarpán az embereket, hát akikkel én beszéltem, az mind az első gazdákhöz tartozik, és bizony olvasva cikköket, arról győződtem meg, hogy önök is kacsintanak jobbra is, balra is, hogy bármerre forduljon is a szél, az az önök hajóját is jó irányba hajtsa. Látják, e tekintetben sokkal őszintébb Molnár bagaméri tanító úr cikke, az azt írja és úgy írja meg, ahogy érzi, de nem lutheránuskodik, mint azt önök teszik.

* Igaz! A nyáron a délvidéken nevezetesen Nagykikindán jártam s ottani régi barátom a lelkész mondotta, hogy Nagykikindán csak azóta számbavehető tényező a ref. egyház, mióta kitűnő felekezeti iskolája fennáll. Szerk.

És most eljutottam a gáti és nagybereg-i lelkész urakhoz. Nem mondanak újat semmit. Hangoztatják magok védelmére a nagy szegénységet, ezt a szokásos mindennapi phrázist. Dehát ez a szegénység mai keletű? Hiszen a mi felekezetünket gazdagnak sohasem tudom; mikor egyházaink keletkeztek, sőt azután is százszorta nehezebb viszonyokkal küzdöttek, mint ma, nemcsak hogy szegények voltak, de sokszor a lét se volt reájok biztos, de azért erős volt a hitök, áldoztak erejükön felül és létre hozták azokat az egyházakat és iskolákat, a melyek nagyrészen ma is nekik köszönhetik a létüket, és a mely iskolákat önök olyan sundám bundám módra dobálnak most oda az államnak.

Én látom ezt a kóros divatos betegséget, kerestem az okot, hogy mi vihette Kaint a gyilkosságra, mi vihette lelkészeinket iskoláink államosítására, én csak két okot találtam, az egyik az, hogy a nép terhén vélték ezáltal segíteni, hogy ha az iskoláztatás terhén könnyítve lesz, mégis könnyebben fizetheti a lelkészt.

A másik ok az, hogy ott, ahol 2—3 iskolától kapja a lelkész az 50 frtot vallástanításért, tehát 100, 150 forintot vagy 200 forintot, ez nevezetes emelése lenne a fizetésnek. A mai önzetlen korban ez is egyik rugó lehet, a mi iskoláink államosítását előmozdítja. Azért is a ker. gyűlésen bár tehettem volna, de nekem nem sebek osztogatása, hanem gyógyítása a célom, ajánlatképpen mondtam, hogy jó lenne gondoskodni arról, hogy ez az 50 forintos vallástanítási állapot megszüntetessék, most önök ezen nyargalnak. A nagybereg-i lelkész úr nyilatkozatát, hogy ő nem fogja tanítani a vallást, készséggel veszem tudomásul, hanem Sütő úr — Gátról — beszél mindenről, csak erről nem, pedig oly önzetlen embertől azt vártam volna, hogy e tekintetben is megnyugtató, de nem hogy nem tette, hanem azzal az eljárásával, hogy szerződésileg biztosította magát a tanfelügyelő által, hogy az a leendő gáti állami tanító helyette az istentiszteleteket is végezni tartozik és a milyen ügyes alkalmazkodó ember, kimódolja idővel azt is, hogy a vallást is a tanító tanítja, neki nem marad más, mint az érték járó díjat zsebre vágni.

Dehát ez mind mellékes dolog, a főkérdés az, hogy olyan helyeken, mint Gát és N.-Bereg, ahol intelligens ember a lelkészen, tanítón kívül alig van, földbirtokos senki, a hol a népnek a lelkész nemcsak a lelkiében, de minden más téren tanácsadója kell hogy legyen, lehetséges-e az hogy ottan államosítani lehessen, ha ahoz a lelkész hozzá nem járul? ez lehetetlenség; tehát ha ezt nem tudtam volna is, az önök cikkei meggyőztek arról, hogy önök mint lelkészek nem hogy nem tették meg a kötelességöket, sőt magok állítanak ki magokról szegénységi bizonyítványt, hogy igen tették, de a mit tettek, azt mind az állami iskola érdekében tették, de a magunk felekezeti iskolája érdekében a törvény által előírt kötelezettségeket teljesíteni elmulasztották.

Akkor előáll a nagybereg-i lelkész úr és azt mondja, hogy a gondnok úr ahelyett, hogy szépen atyai jó tanácsokat adna, be episzkol a saját fészkebe. Hát kérdem, mikor kért a t. lelkész úr tőlem e tekintetben csak egyszer is tanácsot, hát hogy adhasak én olyanak, a ki hozzám se fordúl, tanácsot? De nem is volt az a t. lelkész úrnak soha eszébe se, mert tudta, ősmerte az én gondolkozásom, tudta azt is, hogy én csakis a felekezeti iskolára nézve adok tanácsot, az pedig önnek t. lelkész úr eleitől fogva nem állott érdekében, hogy fenn álljon. Megmondom azt is, hogy

miből tudom ezt, az ön tudatával N.-Bereg városa küldöttséget menesztett a főispánhoz, ahol 50—60 ezer forintot vagy koronát akartak felvenni kölcsön a város vagyonára állami iskolák céljaira; arra a katolikus főispán azt mondta a küldöttségnek, miért nem veszi fel ezt az összeget egy majdnem tiszta kálvinista város a felekezeti iskoláira? Az oroszországon minden lelkész kastélyban lakik, miért nem épít N.-Bereg egy hozzá illő paplakot, iskolákat, hogy a kik oda mennek, lássák Bereg városa gazdagságát és büszkesége legyen a végponton a magyarságnak ott, ahol a lakosságnak nem $\frac{2}{3}$, de $\frac{9}{10}$ része kálvinista, ezt könnyen keresztül lehet vinni. De ön lelkész úr ezt a tanácsot se követte, pedig ezt meg lehet tenni ma is, de önnek úgy látszik csak állami iskola kell, de mindenáron, de aztán ne mondja, hogy én piszkolok a fészkebe, mert én éppen az ön piszkát akarnám onnan kitisztítani. És bizony szerencsétlen némely egyház közöttök legszerencsétlenebb N.-Bereg, hogy mindig olyan lelkésze van, a ki felől elvihetnék a templomát is. A multban elvettek az elődjétől 1500 hold erdőt, most öntől az iskolát, mindenki azt adja, amije van.

Ugyanez az eset áll fenn Gáton; ott is nagy törzsvagyon van; ott is, ha folyamodnak, könnyen felépülhet minden, ha a lelkész urban egy szemernyi jóakarát van. Aztán a tanítónak adjanak 100 frt alapfizetést, mint teszi azt a szathmári egyházmegye, ahol még több a szegény egyház, de állami iskola összesen csak egy van, a többi kipótolja az állam. De az iskolák feletti felügyelet az a kezében marad az egyháznak. Lehet azt csinálni itt is, nem kell ahoz csak egy kis ügybuzgóság, egy lelkes igaz kálvinista érzésű pap; dehát mennyire jár ön egy ilyen paptól, a ki ahelyett, hogy javulást mutatna, keresné a módokat és örvendene, hogy az iskoláit a felekezetének megtarthatná, egész kihívólag állítja oda, hogy én bármit beszélek is, azokban az egyházakban az államosítást meg nem akadályozhatom. Hát biz azt szégyelni fogom, hogy az i y nagymérvű államosítás az én gondnokságomhoz lesz kötve, de ez önöknek meg nem szégyene, de gyalázata lesz. Hát az lehet, csak hogy ha meg nem akadályozhatom őket e helyeken, ahol egy intelligens ember sincs a belhivatalnokon kívül, ott az ellenszegülést más nem szíthatja, mint önök és akkor önök nem vezetői, de félvezetői a népnek. Hát jó, én ezt tudomásul veszem, addig míg az egyházkerületi gyűlés megbízásából a vizsgálatot meg nem ejtem; előre nem mondom semmit, hanem egyre figyelmeztetem önöket, hogy vannak egyházi törvényeinknek önre vagy önökre nagyon is pászoló §-ai; ajánlom addig az átolvasgatását. Mert e §-okat én nemcsak ösmerem, de ha kell, alkalmazni is tudom!

A gáti lelkész úr cikkének többi kijelentéseire, nem akarván durvaságra még nagyobb durvasággal felelni, jelenleg nem reflectálok. Így is eléggé szégyenlem, de azt hiszem, a lelkészi kar is resteli, hogy tractusomba ilyen hang is hallható éppen egy lelkész szájából. Midőn egyházker. gyűlési beszédem kritizálta tudhatta, hogy én ott nem mint privát ember, de mint egyházmegyei gondnok, tehát felettese beszéltem, ha engem nem tisztel is, de tisztelhetné az állást, a mit betöltök. Sajnosan látom, hogy a pataki diákkori virtuskodás benne még ma sem csappant meg! . . .

Hogy pedig én mint gondnok, mit teszek és hogy teszek, az az én dolgom; én azt teszem és úgy teszem, ahogy azt az én belátásom diktálja; 16 éve vagyok gondnok, azalatt a mit irtam vagy beszéltem

most is úgy irnám és beszelném, mint akkor, azokat mind fentartom, mert igazak és a felelőséget érték mindenkor bárkivel szemben is elvállalom.

Míg ezt a gondnoki állást betöltöm, a hibát minden alkalommal ostromozom bárkivel szemben is nyíltan, őszintén, bármi legyen is a jutalma, ha nem tetszik eljárásom a tractusomnak és ha vannak olyanok, mint ön, többen is, rendezzenek egy kis tüntetést a legközelebbi gyűlésen ellenem, félre állok, ha többségben lesznek, ezt a nagy fizetést, ahogy önök nekem fizetnek, könnyű lesz nélkülözni. De addig, míg e helyen lesznek és a többség bizalma támogat, úgy állásom melleségét, mint felekezetelem érdekeit mindig megvédem, még önkkel szemben is.

Hogy az én elődöm milyen gondnok volt, azt ön megítélni nem is képes, mert még akkor valahol az iskolában tanulta azt a kíméletlen modort és stylust, amivel most nekem ügybuzgóságomért fizet.

Végre a zajnak, a viharoknak, a ráit akaratlanul is előidéztem, megvan felekezetelemnél, de a tractusomnál ér a nagy haszna; először az, hogy a főt. egyházkerület is megmozdult, határt szab ennek a rabló gazdalkodásnak, másodsor a tractusban is láthaják, hogy megszűnt az iskola Csáki szalmája lenni, az én kávinista lelkeknél egyelőre ennyi is elég.

Tehát urak! Philippinél majd találkozunk.*

Uray Imre,

a beregi egyházmegye gondnoka.

Kimutatás a debreceni ev. ref. egyház 1900. évi népmozgalmi állapotáról.

Élve született törvényes fi 757. Élve született törvényes nő 701. Élve született törvénytelen fi 115. Élve született törvénytelen nő 102. Halva született törvényes fi 64. Halva született törvényes nő 35. Halva született törvénytelen fi 10. Halva született törvénytelen nő 9. Összesen 1793.

Meghaltak finemen 782. Meghaltak nőnemen 700. Összesen 1482.

Egybekelt tiszta pár 315. Egybekelt vegyes pár 89. Összesen 404.

Áttért hozzánk más egyházból fi 5. nő 11. Összesen 16.

Kitért tőlünk más egyházba fi 12. nő 13. Összesen 25.

Szaporodás fi 157. Szaporodás nő 145. Összesen 302.

Lelkek száma lett finemen 22,335. Lelkek száma lett nőnemen 22,888. Összesen 45,223.

Az 1900-dik évben egy éves, és egy éven alól elhalt fiú- és leány-gyermekek összes száma 463.

Kimutatás a debreceni ev. ref. egyház részére tett hagyományok és adományokról az 1900-ik évben.

1. Az egyházi tőkepénztár részére hagyományoztak: Néh. Szilágyi Ferenc és neje Horváth Zsuzsanna 20 kor.

2. Az egyház ispotályi pénztár részére: a., Hagyományoztak: Néhai Tolvaj Jánosné Tolcsvai Sára 200 kor. Néh. Szilágyi Ferenc és neje Horváth Zsuzsanna 20 kor. Néh. özv. Dobray Istvánné 200 kor.

* Megbocsát az igen tisztelt egyházmegyei gondnok úr, hogy bár az elvi kérdésben vele feltétlenül egy állásponton vagyunk, cikkéből több részt részint szelidítve adunk, részint egészen kihagyunk. Így is elég súlyosak e buzogányesapások; s csak az ügy érdekében van, ha e kérdést lehetőleg keztyűs kézzel kezeljük.
Szerk.

Néh. Balogh Péterné Gyarmathy Zsuzsanna 20 kor. Ennek időközi kamatja 34 fillér.

b., Adományoztak: Kerékgyártó társulat 2 kor. Egy magát megnevezni nem akaró gymnazista 4 kor. Alföldi takarékpénztár 20 kor. Kölesönös segélyzőegylet 50 kor. Takaré- és hitel-intézet 10 kor. Debreceni első takarékpénztár 160 kor. István-gőzmalom 40 kor. Bodnár Margit (r. kath. vall. nő az Aba-pusztáról) 10 kor. 40 fillér. Matkó János 10 kor. Kovács-társulat 2 kor. Csizmadia-társulat 10 kor. Gyümölcs-áruló-társulat 5 kor. 60 fillér. Timár-társulat 8 kor. Nehány burgonya-áruló asszony 3 kor. 40 fillér. Nagy Bálintné Juhász Juliánna 2 kor.

3. Az ingyen iskoláztatási pénztár részére hagyományoztak: Néhai Szilágyi Ferenc és neje Horváth Zsuzsanna 20 kor.

4. Az egyház-tanuló árvák pénztára részére adományozott: A debreceni első takarékpénztár 100 kor. Ennek időközi kamatja 98 fillér.

5., Ösztöndíj-alapra adományoztak: A Dóczy Gedeon tanítványai, a Dóczy Gedeon nevét viselő ösztöndíj-alapra 2,815 kor.

6., Ev. ref. leány-árvaház alapjára hagyományozott: Özv. Farkas Istvánné Orosz Antónia 400 kor.

7., Az ispotályi templom tornyának építésére adományoztak: Káposztás Imre tanító és tanítványai 12 kor.

8., Templomi felszerelésre adományoztak: A kis templom úrasztalára és kerítésére özv. Bartha Istvánné és Szőke Józsefné diszes peluche-terítőt ajándékoztak, mintegy 50 korona értékben.

9., Urasztalára adományoztak: Simonffy Imre kir. tanácsos főgondnok a pünkössti úrvacsora-osztásra minden templom részére bort és kenyeret, Szabó Péter tanító a nagy és kis templom részére bort, özv. Veres Istvánné minden templom részére kenyeret, özv. Körösi Károlyné a nagy és kis templom részére kenyeret, Tóth János a nagy templom részére bort és kenyeret, a kis templom részé e Áron Manó bort, Özv. Mede Gyuláné bort, a Kossuth-utcai templom részére: Özv. Deák Mihályné Katona Juliánna bort és kenyeret, id. Orgovány István s neje Benke Mária kenyeret s borra 10 kor. 80 fillért, az ispotályi templom részére Sági Bálint és neje kenyeret és bort, a városi szegényház imaháza részére: Zátorszky Istvánné kenyeret és bort, Nemes Gáborné Tóth Juliánna kenyeret és bort, Szilágyi Bálintné kenyér és bor beszerzésére 6 koronát, özv. Kóbor Györgyné 4 koronát.

10., Az ispotályi szegények temetkezési alapjára adományoztak: Id. Orgovány István és neje 10 kor. Néhai Pap Jánosné örökösei 12 kor. Bagdács Józsefné 5 kor. Özv. Szabó Imréné 10 kor. Fodor János csizmadia 4 kor. Bisotka Gábor 12 kor. 60 fillért.

11., Az ispotályi szegények közt Karácsony szombatján M. Tóth János és neje Bundi Juliánna 130 darab kalácsot, dec. 30-án pedig, újévi ajándékkul Horváth József építési főpallér 12 korona 60 fillért osztottak ki. A pénzbeli adományok és hagyományok összes értéke: 4186 kor. 72 fillér.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Congrua-ügy. Az 1899. és 1900. évi még elszámolatlan illetményekről szóló nyugták beküldésére már a múlt évi dec. hó 22. és 24. napján kelt fel-

hívásban felkérte a jogosult lelkész urakat az egyházkerületi pénztári hivatal; a nyugtázott összegek már az ó-év folyamában szét is küldettek. Csaknem hihetetlen azonban, hogy még eddig 45 helyről nem érkezett be a felhívás ellenére sem a nyugta és így e 45 lelkész illetménye nincs elszámolva. Mintegy 25 lelkész illetményének a kiadását pedig fel kellett függeszteni a miatt az érthetetlen körülmény miatt, hogy a legutóbb egybeállított és leküldött végleges névsorban 25 olyan egyháznak s lelkésznek hiányzik a neve, a melyek pedig eddig nemcsak megállapíthatás alá jutottak, de részben ki is elégítették. A baj remélhetőleg rövid idő alatt orvoslást nyer, most a méltóságos főgondnok úr a nevek kimaradásának konstatálása után azonnal fölirott a vallás és közoktatásügyi miniszteriumhoz a hiány pótlása céljából. Egyidejűleg e sajnós körülményről a pénztári hivatal valamennyi érdekelt lelkészi hivatalt értesítette. Meg kell említenünk azonban egy ennél sokkal nagyobb veszedelmet. Nevezetesen a vallás- és közoktatásügyi miniszterium legújabbban olyan értelemben nyilatkozott, melynélfogva a lelkészi jövedelem-kiegészítés az egyes lelkészeket csak addig a napig illeti meg, a melyen meghaltak vagy állásukról eltávoztak. E szerint az utódoktól (özvegyek és árváktól) a kegyeleti időre el akarná vonni a javadalmazást? Ez újabb s nagyon keserű csalódás lenne a káplántartási illetmény kérdésében tanúsított eljárás után. Ime, ez a felfogás világosan mutatja, hogy mennyire téves intézkedés volt némelyek részéről kombinációba venni a congruának állomás-üresedés esetén való olyan szétosztását, hogy abból a beszolgáló (adminisztráns) lelkész, sőt a gyámintézeti pénztár is kivehesse a lelkészi egyéb javadalmazáshoz mértén a megfelelő részletet. Ez újabbban tudomásra került felfogás súlyos csapás lenne, ha csakugyan érvényesülnie kellene, mert hisz azokat sajátán leginkább, a kik épen a legnagyobb mértékben várják s igényelhetik a segélyt. De meg még eddig valamennyi kielégítés olyan módon láttatott el, hogy a kegyeleti időre a lelkészi utódok is kikapták a kongruát; s előre megmondhatjuk, hogy ha a magas miniszterium részéről merev ragaszkodással kellene találkozunk ez eddig ismeretlen és nem is sejthető következtelen nézethez, nincs az az ember a világon, a ki a szétosztott e nemű illetményeket képes volna vissza exequálni. Megnyugtató tudatunk kell azonban az érdekeltekkel, hogy egyházkerületünk főgondnoka, kinek munkás kezével folyton ott találkozunk e fontos ügyek rendezése, tisztázása körül, s ki lankadást nem ismerő buzgalommal, nagy nevének s egyéniségének latba vetésével eddig is sokat segített congrua-ügyünkön, mióta a congruabizottsági elnökséget viseli, ezuttal sem nézte közömbösen a fenyegető bajt, hanem menten fölterjesztést intézett az illetékes helyre az ügy méltányos, igazságos és kívánatos ellátása érdekében. Adja Isten, hogy kedvező eredmény kövesse fáradozását. Egyébként ez a fordulat a congrua ügyében annyira nagyfontosságú s az összes egyházkerületeket együttesen érdeklő, hogy erélyes fellépést követel összes főhatóságaink részéről. R.

— **Szolnoki Gerzson „Halotti imádságai“.** Jól tudom, hogy lapunkban bírálva s ismertette volt már. Nem is akarok én sem pót-, sem kontrabírálatot írni. Csak azért hozom e művet ismételt szóra, hogy lelkészársaim figyelmét rá különöbben felhívjam. Tizenöt esztendeig forgolódtam mint gyakorló lelkész az Úr szőlőjében s évenként százszor kellvén a koporsók felett megállanom, mindig éreztem szükségét

egy olyan halotti imádság-gyűjteménynek, melyet sürgős esetekben (s hányszor fordul elő ilyen a nagyobb gyülekezetekben!?) haszonnal s igaz érzelemmel használhatnék. Olyan gyűjteményt azonban én nem ismertem. Meglehet, hogy más lelkészársam ismer, mert hiszen ha valahol, úgy a halottak felett való imádkozásban lép különöbben előtérbe a subjectiv érzélem. Én, annyi bizonyos, hogy nem ismertem. Ugyanazért igaz kíváncsisággal s érdeklődéssel vettem kezembe a Szolnoki Gerzson lelkészársam halotti imádságait is. S őszintén mondhatom, hogy ezek az imádságok engem megragadtak. Ilyenformán szoktam én is a koporsók felett könyörögni. Ezek már imádságok, nem pedig dissertatiók, mint a legtöbb halotti imádság. Jó lélekkel ajánlom lelkészársaim figyelmébe, még pedig nem felszólítás folytán, hanem saját iniciatívamból. Megérdemli ez a munka a tisztességes ajánlást. Eröss Lajos.

— **Hogy kell nevelni a jó egyháztagokat?**

Pár nap előtt egyik vidéken lakó lelkész barátunknál voltunk s ott véletlenül egy jó arcú görög katolikus öreg asszonnyal találkoztunk. Véletlenül megtudván, hogy az asszony olyan alföldi vidékről való, hol görög-katolikust irmagul is bajos találni, évödni kezdetünk vele ilyen formán: „maga öreg néni magyar asszony ugyebár, csak a vallása görög“? „Nem én bizonyos tiszteletes uram, mert én oláh vagyok; az apám, meg az öreg anyám is az volt.“ „Ugyan hogy mondhat már ilyet, hiszen a szemem sem úgy áll; aztán meg olyan kifogástalanul beszél magyarul hogy oláhhul valószínűleg nem is tud.“ „Tudok biz én s nem is akarom elfelejteni s ha a mi tisztelendők harangra gyűjt, bár szegény cseléd asszony vagyok, én is adok neki egy forintot.“ „Nohát már miért adna, kötődünk vele tovább, — hiszen több pénze van annak a pópának, mint magának.“ „Az meglehet nagy jó uram, hanem mi nem úgy szoktunk szólni, mint a magyarok, hogy t. i. a mit adunk, a papnak adjuk; mi lelki szükségből adakozunk s a mit a pap kap, azért az becsületesen megszolgál.“ (Ez okos nyilatkozatnak rajtunk kívül még egy másik lelkészársam is föltanúja volt!) „Helyesen! öreg néném, de hát akkor miért nem követelik meg attól a pópától, hogy a magyarul ilyen jól beszélő hiveknek magyarul misézzen?“ „Azt épen nem tehetjük, mert annak a papnak kötelessége övni az anyaszentegyház nyelvét.“ Így beszélt ez az öreg oláh asszony; mi pedig, a kik ott jelen voltunk, összenéztünk s azt kérdeztük egymástól: vajjon mikor voltak Magyarországon olyan jó idők, midőn a magyar melére vágott s büszkén vallotta magát kálvinistának!?

— **Hangok a délvidékről az iskolák államosítása ellen.** Igen tisztelt s szeretett kedves nagytisztelatu Tanár úr! Igaz örömmel telik el minden valódi kálvinsita magyar ember szíve annak láttára, hogy a Debreceni Prot. Lap az egyedül helyes és jó irányt követi a magyar református egyház érdekeinek tekintetében. Tökéletesen osztom az irányt, nézetet, elveket, azt a szilárd álláspontot, melyet államjogilag biztosított önkormányzatunkra nézve elfoglál, hirdet és vall. Ha szükség lenne, talán rá, az újlaki állami iskola igazgatójának nyilatkozata folytán, az áll. iskolának egyházunk érdekeire hátrányos, ártalmas voltáról kézzelfogható tényeket, példákat, adatokat előhozni, én is vagyok abban a helyzetben, hogy azokkal bőséggel szolgálhatok. Eddig még nem tettem, de ha szükség lesz rá, megteszem. Mióta itt állami iskola van, az istentiszteletet elhanyagolók száma, a korcsmázás, részegeskedés ijjesztő mértékben elharapódzott,

az egyszerű kálvinista jellemek megromlottak, az egyház iránti ellenséges indulat napról-napra nő, vallás-tanítás alkalmával hiába mondom a növendékeknek, hogy vasárnap templomba jöjjenek, nem teszik, mert érzik, hogy ők tanítójokkal együtt az egyházi hatóság alá nem tartoznak. Minden kath. ünnepen szünetel a tanítás, hogyan higgye aztán el az a kálvinista gyermek, hogy nekünk csak öt ünnepünk van? Még nem volt időm rá, de szándékom Uray Imre beregi egyh. megyei gondnok úrnak egy köszönő levelet írni azon beszédeért, melyet tartott az egyházkerületi gyűlésen, mert teljes igazságot mondott ki, midőn azt mondta, hogy az iskolák államosítását nem a nép kívánja, hanem a tanfelügyelők s megyei bizottsági tagok erőszakolják rá a népre s néhol a tanítók is sürgetik. Rettenetes az az erőszakolás, zaklatás és üldözés, mit itt Krassó-Szörényvármegyében is elkövetnek a felekezeti iskola ellen. De még eddig mindeneket békeséges türessel elviseltünk, csak majd kenyértörés alkalmával lépünk aktióba. Addig várunk és csendességben leszünk. Boldog ünnepléseket kívánva, forró üdvözléssel, szeretettel, tisztelettel vagyok stb.

— **A „Magyar Szó” előfizetési felhívása.** Felesleges dolgot művelnénk, ha a „Magyar Szó”-t tüzetesen ösmertetni akarnók a protestáns olvasó közönség előtt. A „Magyar Szó” az egyetlen fővárosi napilap, mely a veszélyeztetett protestáns érdekek védelmét elvállalta s az elvállalt kötelességet lelkesen, becsületesen teljesítette. Mint a reakció minden nyílt és leplezett támadásának elszánt ellenlábását látjuk a „Magyar Szó”-t tizenegy hónap óta nap-nap után küzdeni igazsáinkért, s a „Magyar Szó” az egyetlen politikai újság, mely állandó rovatot nyitott a protestáns érdekek védelmére. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a „Magyar Szó” tartalmának gazdagságával, értesüléseinek frissességével, társadalmi és művészeti közléseinek élénkségével jóval kiválik a többi lapok közül, úgy csak lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn a „Magyar Szó”-t a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe. Soha nagyobb szüksége nem volt a magyar protestantizmusnak olyan lapra, mint a „Magyar Szó”! A „Magyar Szó” előfizetési ára prot. lelkészeknek és tanfériaknak: Egész évre 20 korona. Fél évre 10 korona. Negyed. évre 5 korona. Egy hónapra 1 korona 70 fillér.

— **Felhívás a magyar evangéliumi keresztyénekhez!** Kedves Testvéreink az Urban! Több keresztyén társunk és több evangéliumi keresztyén egylet nevében intézzük e felhívást hozzátok! Hogy az idők gonoszok, hogy sok a baj és a bűn ereje nagy, hogy az evangéliumi keresztyénség győzelmét úgy a képmutatás, mint a hitetlenség késlelteti: ezt feleslegesnek tartjuk bizonyítgatni. Annál erősebben hangsúlyozzuk azonban azt, hogy nagyobb alázatossággal és erőtlenségünknek őszintébb beismerésével kellene Istennél keresnünk menedéket. Hogy a közönyösség káros, azt már kezdjük belátni, de be kell látnunk azt is, hogy erőink megfeszítése, a buzgólkodás és küzdelem csak úgy érnek valamit, ha lelkeinket az Isten Lelke vezeti s ha hiszünk a Jézus Krisztusban, a ki nemcsak töké-

letes ember, de igaz Isten is s a ki megfeszített a mi bűneinkért, feltámadott a mi megigazulásunkért. Arra kérünk azért benneteket kedves testvéreink az Urban, hogy a jövő év első teljes hetében gyűljetek össze mindennap buzgó imádkozásra és az Ur dolgai felett való elmélkedésre. Bátorítson benneteket annak a meggondolása, hogy az egész vilagon mindenfelé az evangéliumi keresztyének egész serege gyűle napokban az Isten trónja elé s hogy azok, a kik már évek óta így kezdik az új évet, csodálatos áldást nyertek Istentől. Hazánkban az evangéliumi egyházak roskadoznak, más országokban pedig annyira virágoznak, hogy képesek, Isten segédelmével a pogány népek között új evangéliumi egyházakat is alapítani. Ha mi alázatosabban járulunk a kegyelem trónja elé s ha megragadjuk az Ur által felajánlott kegyelmet, akkor nálunk is mindtöbben indulnak buzgó munkára. Jertek azért kedves testvéreink! Az új évben az új század első évében kezdjünk új életet! Szenteljük életünket Istennek! Hogy bizonyos szellemi egység legyen közöttünk s hogy az összejövetelek megtartását megkönnyítsük, a következő tárgyakat és bibliai helyeket ajánljuk elmélkedésre: Vasárnap, január 6. (Alapigéül a templomi prédikációhoz.) Máté XXVIII, 19—20.: Elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevébe, tanítván őket, hogy megtartsák mindazokat, melyeket én parancsoltam néktek. És ime én titeletek vagyok minden napon a világ végezetéig. *Hétfő, január 7.* 1. Az evangéliumi keresztyénség. Ef. II, 8. — 2. Az igazi imádkozás áldásai. Lukács XVIII, 10—14. *Kedd, január 8.* 1. Hazi isteni tisztelt. Józsué XXIV, 15. — 2. A biblia és az ifjúság. CXIX. zsolt. 105. *Szerda, január 9.* Krisztus és a földi egyházak. Ján. ev. XV, 1—5. Krisztus és a nemzetek. *Csütörtök, január 10.* 1. A pogányok és zsidók Krisztushoz térítése. LXVII. zsolt. 2—3. v. Ezékiel XXXIV, 30. — 2. A külmiszió áldásos hatása a honi egyházakra. Csel. XI, 18. *Péntek, január 11.* 1. Pogány felfogások a vallásos életről a keresztyén népek közt. I. Ján. II, 23. Máté XVI, 6. — 2. Pogány bűnök (részegeskedés, paráznaság, babona, gyűlölködés). Gal. V, 19—22. *Szombat, január 12.* Vegyünk erőket az Istentől. Jak. IV, 10. — 2. Tegyük bizonyosságot a Krisztusról nemcsak szóval, de életünkkel is. Róm. XII, 11; Luk. X. 32—33. *Vasárnap, január 13.* Csel. I, 11; Jelenések VII, 9. Ezek után még csak arra kérünk benneteket, hogy igyekezzetek azokat, a kikben készség, buzgóság van, munkába állítani. Alapítsatok evangéliumi nőegyleteket, ifjúsági egyleteket, mértékletességi egyleteket. Terjesszétek fokozott buzgósággal a Szent Írást s evangéliumi hittel teljes lapokat és könyveket. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme és szerelme legyen veletek. Budapest 1900. december 8. *Szilassy Aladár,* a budapesti ref. ifj. egylet elnöke. *Csűrös István,* a budapesti ref. ifj. egylet titkára.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.”

Szerkesztői üzenet.

Kuthy Z., „Protestáns”, Vadas Gy. stb. Egy kis türelmet kérünk. Sort keritünk rájuk.

* Felkérés folytán szívesen közöljük e felhívást, de már egy alkalommal kijelentettük, hogy a szentírásbeli helyek megválogatását bizzuk híveinkre. A kálvinista egyház arról nevezetes, hogy nincs olyan egyház, mely a szentírásban annyi jártas embert tudna felmutatni, mint ez; s ma, mikor még a vasúti csengetéseket is a közönség nagykorúságára hivatkozással szüntették be, csak hadd legyenek a mi híveink is nagykorúak. Szerk.

TARTALOM - JEGYZÉK: Lapunk olvasóihoz. Eröss Lajos. — Belmissió és még valami. Csánki Benjamin. — T a n ü g y: Népiskolai tantervünk revisiójához, Farkas Imre. — Köz-
léle tünk: Válasz P. Nagy Zoltán úrnak. Énekügy. Hodessy Béla. — Válasz az egyházkerületi beszédemre megjelent cik-
kekre. Uray Imre. — Kimutatás a debreceni ev. ref. egyház
1900. évi népmozgalmi állapotáról. — Kimutatás a debreceni
ev. ref. egyház részére tett hagyományok és adományok az
1900-ik évben. — Külö n f é l é k: Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Pályásat.

A *túrkevei* ev. reform. egyház pályázatot hirdet egy *nőtanítói* állásra.

Javadalom: 920 azaz kilencszázhusz ko-
rona évnegyedes részletekben előre fizetve és
két szobás lakás.

Kötelesség: Az I—II-ik leány-osztály tan-
terv szerinti vezetése s a III—IV. leányosztályban
a női kézimunka tanítása.

Megválasztandó, hivatalát köteles azonnal
elfoglalni. Sikeres működés esetén alkalmaztatik
az 1901—2-ik iskolai évben is, és annak el-
teltével állandósíttatik.

Pályázhatnak *ev. reform. vallású okleve-
les tanítónők*. Kellően felszerelt kérvények 1901.
Január 16-ig alulírottához küldendők.

Turkeve, 1900. dec. 30.

Szabó Sándor,
ev. ref. lelkész.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom
a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáró-
ságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba he-
lyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak
megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen
nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben
teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után
megrendelési helyökre szállítom. Munkám jósa-
gáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás,
hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak*
szolgálók munkámmal s magam is, mint refor-
mátus vallású, egyházam érdekét tartom szem
előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a
teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva
magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és
tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hos-zu sora óta, a mióta ez a
czég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne
tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
Debreczenbe jöve ne mulasszák el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolidság-
nak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk
az üzlet az év minden szakában, mert a
vevők óriási tömege helyből úgy mint vidék-
ről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csinoság tekint-
etében a Neumann cég* árui versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító
urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak
azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint
törzs vevőközönség különös figyelemben
részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi
kitünő hírnevű előkelő céget.

 NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Nyomatot! Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos címre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!